

alles medewerken, want (zegt de schrijfster): „Alle gevoelens worden door corresponderende gevoelens in ons wakker geroepen, b.v. onze eerbied voor den Bijbel wekt eerbied bij de kinderen. Zoo moet geestelijke tucht een stoffelijken handlangster hebben in een aangename omgeving." Aan die omgeving moet dan ook de grootst mogelijke zorg besteed worden. Liefst gebruike men een kerkzaal. Door ruiten van gebrand glas valle het licht getemperd naar binnen. Roomwitten, met enkele teksten beschilderde muren, en vazen met bloemen moeten een stemming van reinheid bij de kinderen wekken. Wat te duur meent u? De schrijfster zegt: „Waarlijk een harmonische omgeving is voor den dienst van God noodiger dan een Kerstfeest met versnaperingen en wandeltochten in den zomer." De dienst stelt men zich ongeveer zoo voor: 'n Kwartier voor den aanvang begint een klokje te luiden. Zijne vriendelijke klanken roepen de kinderen samen. Zij worden ontvangen in een voorzaal, waar zij pet en hoed achterlaten, en zich in de rij scharen. Op het sein van de piano of het orgel worden de gordijnen weggeschoven en treden de kinderen de kerkzaal binnen, de kleintjes voorop. Als de muziek ophoudt, bevindt zich ieder op zijn plaats en zit doodstil. Aanvangsdienst en gebed geschieden staande. De aanvangsdienst, zooals Mej. v. Woensel Kooij die althans wil, bestaat in een deels gesproken, deels gezongen dialoog tusschen de leidster (leider) en de kinderen. In haar boek geeft zij hiervan een twaalfstal voorbeelden. Het is de gezamenlijke aanbidding en verheerlijking Gods. Moeten voor den aanvangsdienst de kinderen bijeen zijn, onder het vertellen gaan zij uiteen.

Men redeneert aldus: „Het is de elementaire fout van de Zondagsschool, dat men alle leeftijden door elkaar opneemt." „Grote jongens en kleine kinderen worden vaak op dezelfde wijze behandeld op onze gewone Zondagsscholen, voor de grooten wordt dan het onderwijs te kinderachtig en voor de kleintjes te wijs." „Een kind van vijf verschilt van een van twaalf jaar meer, dan een jongen van 16 van een man van 50." De allerjongsten moeten daarom worden verdeeld in groepjes van 3 of 4, hoogstens van 6 of 7 kinderen. De verteller gaat bij hen zitten en houdt hen zacht sprekend bezig. Na het vertellen komen de kinderen weer bijeen voor de zang oefening en de sluitingsdienst, waarna zij onder orgelgeluid de zaal verlaten. Te Maarssen, waar men in de kinderkapel slechts kinderen heeft van 5-8 jaar, laat men hen na de vertelling „expressiewerk" doen, d.w.z. zij moeten tekenen of boetsieren, wat zij het best van de vertelling onthouden hebben. Liefst zou Mej. v. Woensel Kooij de kinderkerk houden in het gewone kerkuur. Bovenstaand — om niet te veel ruimte te vergen wat samengedrongen — overzicht, behelst dus in hoofdzaak het volgende:

- 1o. Het onderwijs kome op den achtergrond, het gaat bovenal om wijding en stichting.
- 2o. Daartoe worde de grootste zorg besteed aan de omgeving en inrichting.
- 3o. Men late de kinderen actief deelnemen in den dienst door de gezamenlijke aanbidding.
- 4o. Bij het onderwijs worden de kinderen gesplitst naar den leeftijd.
- 5o. Het onderwijs moet zooveel mogelijk aanschouwelijk zijn.

Bij de beoordeeling van deze hervorming op het gebied van het Zondagsschoolonderwijs, moet allereerst worden toegegeven, dat er veel waarheid schuilt in haar critiek. Inderdaad laat de omgeving, waarin het onderwijs gegeven wordt, veel, zoo niet alles te wenschen over. Zelf heb ik ter Zondagsschool gegaan in een bakkerij, zeker niet de meest geschikte plaats om iemand in een religieuze stemming te brengen. Vooral het kind wordt zoo spoedig afgeleid. Onze Heiland heeft voorzeker ook rekening gehouden met de plaats, waar Hij zijne verheven woorden deed hooren. Hij leerde, nedergezeten zijnde op een berg of aan het strand der zee. De armoedige inrichting onzer lokalen mag ten deele het gevolg zijn van geldgebrek, er ligt toch in niet mindere mate smakeloosheid aan ten grondslag. Wanneer zullen wij eens anders worden? Let eens op onze wandteksten: een verheven woord uit de Schrift en een molentje worden op de meest smakeloze wijze gecombineerd. Onlangs was ik bij het zien van een wandtekst bepaald geërgerd: „Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde en in der eeuwigheid" was de tekst en daarboven zag men... een land met koeien. Dat zulke dingen in den handel worden gebracht en verkocht is ergerlijk. Welnu, diezelfde smakeloosheid kleefte dikwijls ook aan ons Zondagsschoolonderwijs en doet er veel meer schade aan, dan wel eens gedacht wordt. Kinderen gevoelen zoo fijn. Het onharmonische stuit hen, ook waar zij er zich niet bewust rekenschap van geven. In Duitschland zag ik in een kerkzaal een indrukwekkend Christusbeeld. Alles was verder onversierd gelaten, opdat de gansche aandacht zich daarop zou concentreren. Speciaal was dit zoo ingericht, met het oog op de kinderen, die de predikatie nog niet konden volgen. Hunne oogen moesten niet van het een op het ander dwalen, maar een vast punt hebben om zich op te richten.

Een andere wondeplek is het zingen. Mej. van Woensel Kooij merkt zoo juist op: „Zingen moet

geen schreeuwen op maat zijn. De Engelenzang moet niet op ravengedraai gelijken."

Toch zou ik willen vragen: Kent de schrijfster ook onze stadsjongel. Ik zie ze nog niet zoetjes in de rij staan, wachtend op de tonen der muziek. Ik zie ze eerder elkander verdringen, als een verward kluit naar binnenrollen met een gehuil, waarvoor geen Indianenstam op het oorlogspad zich schamen zou. Ik heb herinneringen aan kindersamenkomsten, waarbij van te voren bijna een formeel veldslag plaats had tusschen onderwijzers en leerlingen. Ik maak mij vooralsnog niet te groote illusies van de mogelijkheid om deze hervormingsplannen te realiseren. Maar dat meer dan te voren zorg besteed moet worden aan de inrichting van de Zondagsschool en de methode van het onderwijs is buiten twiifel.

Toch — en nu kom ik tot het bepalen van een eigen standpunt — leggen wij, en daar zijn wij Gereformeerd voor, den kleintoon niet op de stemmigheid der omgeving. Ook wij willen een gewijde samenkomst, maar een wijding, niet in de eerste plaats stralend uit het gebroken kleurlicht van gebrande glasramen, klinkend uit de trillers der pianomusiek, geurend uit de verscheplukte bloemen, ook al verwerpen wij dit alles niet. Wij willen in de eerste plaats: Wijding door het Woord! Het is ons ten slotte niet om een vaag mysticisme, maar om kennis van God te doen. En als wij zoo den nadruk leggen op het woord, zijn wij ook niet onpractisch.

Het woord zegeviert ten slotte over alles. De meest bandeloze rekel wil graag geboeid worden door een mooi verhaal.

Als wij zoo het accent op het woord leggen, maakt dit de taak van de(n) onderwijzer(es) niet lichter, maar zwaarder. Voor muziek, voor het schikken van bloemen, heeft men fijn gevoel nodig, maar nog in meerdere mate is fijn gevoel en daarbij geestelijke kennis nodig om het Woord Gods aan kinderen te brengen. Luther heeft dit zoo goed begrepen, toen hij schreef: „Wie voor kinderen prediken kan, kan voor apostelen prediken." Wie goed voor kinderen spreekt, kan zeker spreken voor volwassenen, maar het omgekeerde is lang niet altijd waar! Toen Professor Gunning eens onvoorwaardelijk moest prediken en daarbij de keus kreeg tusschen een kinderbeurt en een gewonen dienst, durfde hij zich aan de kinderbeurt niet wagen. Laat ons nooit zeggen: het is maar voor kinderen, want daarin spreekt zich uit een volslagen blindheid voor het moeilijke van dit werk.

Die moeilijkheden zouden onoverkomelijk zijn, als de leerstof niet zoo heerlijk en rijk was. „Geef het kind wat des kinds is" heeft men ons toegeroepen en inderdaad, dat wijzen wij niet af, dat willen wij juist doen. Of wij dit altijd begrepen hebben, is een andere zaak. Funcke, de gezalfde Duitse prediker, vertelt in zijne jeugdherinneringen: „Gedienst en verveling was voor ons jaren lang hetzelfde." Mej. v. Woensel Kooij zinspeelt hier ook op, als zij zegt: „Plechtige christenen zijn slechte paedagogen." Mogelijk hebt gij het De Genestet wel eens nagezucht:

„Hoe ik wou, dat Hij haar tegenkwam,
Die kinderen in Zijn armen nam
En vast heel anders leerde!"

Een fout, waarin het onderwijs op school, catechisatie en Zondagsschool m.i. veel lijdt, wil ik hier noemen. Het is zooals het heet: Godsdiens- onderwijs, bijbrengen van godsdienstige kennis, maar — vergun mij het te zeggen: — God is er in den regel zoo ver in, zoo op den achtergrond! Het moeten geen theologantjes worden, maar kinderen, die weten: „Ik heb een Vader in den hemel." Het is een schaduwrijke geworden van ons christelijk leven, dat men geloof en bekeering feitelijk verplaatst heeft naar den mondigen leeftijd. Alsof vroomheid afhang van de kruisjes, die men achter den rug heeft in plaats van ons komen tot het Kruis des Heeren.

Het is alzoo een zware taak, die op de onderwijzers en onderwijzeressen der Zondagsschool rust. In Parijs en Londen worden, naar men zegt, aan de universiteit cursussen geopend ter opleiding van Zondagsschoolpersoneel. Maar het „eigenlijke" is daar niet te leeren. Zielszorg gaat nu eenmaal niet buiten onze eigen ziel om. Een eenvoudige kind van God in de praktijk is voor dezen arbeid beter dan een godgeleerde in theorie alleen. Alle arbeid in het Evangelie, dus ook het Zondagsschoolonderwijs, is ten slotte een arbeid van ziel tot ziel. Maar zoo gegeven, zal het voldoen aan de behoeften van elken, dus ook van onzen tijd.

N. B.

LITERATUUR EN KUNST.

Moderne letterkunde en Christelijke opvoeding.

II.

Wat leest ons christenvolk?

De letterkundige beweging van '80 is zeker door ons christenvolk, — en ik durf ook gerust zeggen: door de Nederlandsche natie, — niet terstond begrepen. Men zag en las de opzienbarende literaire producten, maar men miste de objectiviteit en nuchterheid tot beoordeeling van de zielkundige gesteld-

heid¹⁾, waarvan deze letterkunde de noodzakelijke uiting was.

Het duidelijkst kan ik dit toelichten met den roman, dien sommigen na de „Camera Obscura" als het beste en meest populaire Nederlandsche letterkundige werk hebben geprezen: „Eline Vere" van Louis Couperus.

Van Deyssel is niet de eenige, die van dit boek heeft gezegd: Kunst om te kussen.

Ik weet zeker, dat dit boek is gelezen, (zoo wel om zijn tintelenden, artistieken, dat is natuurlijken, stijl, als om zijn verbluffend eerlijken en waarachtigen verhaal-inhoud) ook door het christelijk „publiek." Ik heb het boek in meer dan één christenhuiskamer aangetroffen en ken tal van orthodoxe „broeders", die het hebben genoten. Zelfs in het zeer orthodoxe Kampen, in de kringen der „Eigen Inrichting", waar ik destijds studeerde, maakte het boek bij zijn verschijning bij de „intellectuelen" opgang.

Ik wil niet ontkennen, dat er ook velen zijn, die zich aan dezen echt typischen modernen roman hebben geërgerd en er hevig tegen hebben gewaarschuwd, maar dat waren voor een deel dezelfde menschen, die iedere romanliteratuur voor den christen onnuttig achten, en liefst ook Van Lennep e.s. uit hun huiselijke veste banden.

De christelijke romanlezers, die „De Roos van Dekama" en „De Schaapherder", zonder conscientiebezwaar hadden geslikt, verslonden nu vrij algemeen met dezelfde graagte „Eline Vere" en weenden literaire tranen om haar tragisch lot.

„Eline Vere" was immers geen gemeen boek. Het werd niet door godslasterlijke taal of schunnige tafereelen ontluisterd. Er kwamen zelfs geen bordeelhistorieën in voor, gelijk in het beruchte „Klaasje Zevenster" van den soldaten Van Lennep. Het was de kunstige reproductie van het leven van een echt modern Haagsch meisje, een kind van ons nerveus, décadent, levensmoe, geslacht!

Waarom zou wie „Ferdinand Huyck's" romantische lotgevallen had doorleefd, „Eline Vere" ongelezen laten?

In het laatste boek was zeker nog iets meer wat bekoorde, omdat ook de niet-literair geschoolde lezer instinctief voelde, dat Louis Couperus waarachtige menschen gaf, die ons nader staan dan de tooneelhelden van de oudere auteurs.

„Eline Vere" werd aanvaard, het boek ging er in, het veroverde vele zielen, die overigens voor de namen van '80 een afgrijzen hadden.

En zoo is het ook hier gegaan, gelijk wel meer in ons klein wereldje geschiedt: De praktijk ging vooraf aan de theorie, het was: *Primum vivere, deinde philosophari*, dat is: eerst leven, dan denken over het leven!

Zonder dat velen zich de werkelijkheid bewust waren, was er iets heel belangrijks gebeurd: de moderne letterkunde, de nieuwe kunst, had het hart der kunstarme christenen aangeraakt, en meer nog dan Kloos met zijne mooie sonnetten, is Louis Couperus met zijn populaireren roman de wegheleider dezer kunst geweest.

Tracht u van dezen ommekeer (of wilt ge het ontwikkeling noemen?) goed rekenschap te geven, want tot de oriëntatie op het gebied, dat wij hier betraden zijn, is het constateeren van dit feit het eerst noodzakelijk.

Indien de Kunst, als een imperialistische godin, zich opgemaakt had om de christenmenschen te betooveren, had ze geen listiger instrument kunnen kiezen dan de schitterende schepping van den Haagschen levenskenner.

Voor den christen heeft reeds in het algemeen de moderne kunst dit vóór bij de oude, dat ze het waarachtige dichter nader. Ze stelt de fantasie in dienst van het leven. In één woord: ze is realistisch, en heeft de bijbel ons niet het heilige realisme geleerd? Is de heerlijkheid van de Schrift niet juist haar eerlijkheid? Dat zij niet onhult en vergoelikt, maar ontdekt en tentoonstelt wat de wereld, wat de mensch, in zijn armoede en leelijkheid is?

De moderne kunstenaars staan in dit opzicht veel nader bij het christendom dan de verhaalbedenkers uit een vroeger tijdperk, dat ze bezitten wat Carlyle noemt den heldenmoed der oprechtheid, en deze oprechtheid heeft hen, ik zeg niet zedelijk, maar artistiek, bezielen om de armoede en den wanhoop te schilderen van den mensch-zonder-God.

Wie wil weten hoe het er uitziet in een menschenziel, die den troost van het leven en den moed om te leven mist, kan niet terecht bij de zoetsappige, strooperige, brave-Hendrik-scheppers van de vorige generatie, hij moet gaan staan voor den onbewasenden spiegel van de nieuwere kunst.

Zeker, 'tis wel mooi, en vooral aandoenlijk, als de roman afloopt na vreeselijke verwickelingen in een blijde ontknooping, wanneer de smachtende en geplaatste verliefden elkander toch eindelijk krijgen en samen, nadat het boek uit is, leven „nog lang en gelukkig"; het is wel heerlijk, als de Noorddorpse vossen ten slotte krijgen op hun kop het loon des verraads, het is alles prachtig, maar... het is niet waar....

¹⁾ Wegens correctie-verzuim heeft de drukker mij in het vorige stuk laten spreken van de filosofie der „achtigers". Dit is een te groot woord. Filosofie was er niet. Wel de psychologische gesteldheid.

Sch
gesch
geke
zij e
Van
toch
roman
en b
omgo
Ver
christ
om b
Ver
en tr
den r
doxe
leerz
heid
in di
mens
schen
ze na
maar
eenz
hem
zijn
Dit
verlo
Hie
Voe
halve
over
sion
voelde
sel ve
wing
naars
den, d
door
de we
naar
Dat
onteer
christ
(soms
tigen
hof te
andere
men l
Ma
hier
telijk
Ik
Al
den n
niet a
nuttig
trouw
toch
doeld
met h
het ne
of het
de rel
en we
tot le
uit ze
waara
zedelij
De
de dus
een vi
Do
op ind
or bij
deze o
vreem
belang
geme
landsc
goeds
toen z
verlier
med ze
nam v
een
meer v
het bk
kerk g
den er
de bev
was, Z
No
haar te
het begi
Dutch
Reforme